

Om socialt arbete

Text o Foto Margareta Johansson

Jag var med i ett gäng socialarbetare i vid bemärkelse som reste till Kuba för att ta reda på hur socialarbetare utbildas och hur socialt arbete bedrivs.

Den socialhögskola som grundades 1946 las ner efter revolutionen. Tanken var att det inte längre skulle behövas några socialarbetare, att folkrörelserna – främst kvarterskommittéerna och kvinnoförbundet - skulle kunna hantera de sociala problem som fanns. Vissa utbildningar knutna till hälso- och sjukvården fanns dock kvar. Under 90-talets ekonomiska kris ökade de sociala problemen och utbildningen i socialt arbete återinfördes 1998, och nu finns fyra skolor.

På Havannauniversitetets sociologiska institution träffade vi lärare som har utformat den nya utbildningen och tagit fram läromedel för en ettårig grundkurs i statskunskap, sociologi, psykologi, juridik m.m.. Till att börja med tog man huvudsakligen in ungdomar i riskzonen, som varken arbetade eller studerade. Idag kan elever på gymnasieskolan välja att gå sitt tredje och sista år på en av dessa skolor. Efter den ettåriga kursen kan de gå vidare till högre studier.

Studier och arbete

I Santa Clara besökte vi en av de fyra skolorna. De 1200 studenterna bor på skolan under veckorna. Här finns datasalar, teater, aula, bibliotek m.m. Efter utbildningen vidtar praktiskt arbete i det egna bostadsområdet, på fängelser, inom hälsovården osv, nära införlivade i samhällslivet. Det kan också handla om allt från individuellt stöd till personer med funktionshinder till att bära upp energisparkampanjer. Under tiden får de fortsatt utbildning på akademisk nivå, av universitetslärare, på en högstadieskola i närheten, ett par dagar i veckan. På sex år kan det leda till akademisk examen. Av den här skolans elever har nu 200 tagit examen på detta sätt. I hela landet har hittills 43.000 klarat av grundutbildningen och nu arbetar kubanska socialarbetare också i Bolivia och Venezuela.

Vi besökte många olika sociala verksamheter. Den materiella standarden är ofta låg men personaltätheten är hög liksom deras utbildningsnivå. Musik, dans, bildkonst och annan kulturell verksamhet finns överallt. Här följer ett axplock.

La Castellana, för utvecklingsstörda.

Här bor 110 utvecklingsstörda under veckorna och åker hem vart eller vartannat veckoslut. Men 12 av dem har inte några familjer att åka till och dem tar någon i personalen med hem till sig över helgen, som ersättningsfamilj. Ytterligare ett par hundra deltar i dagverksamhet. De bor hemma hos sin familj och åker skolbuss fram och tillbaka.

Målet är att de ska klara av att leva på egen hand. För att

uppnå detta arbetar de med ADL-träning, att klara sig i sitt grannskap, arbetsträning, psykomotorisk träning, träning att använda verktyg, träning i att kommunicera. Varje program har sedan olika nivåer. Kommunikationsprogrammet innehåller exempelvis talträning hos en talpedagog, eller förståelse av skyltar och träning i att använda telefon.

Personalen är professionell och arbetar med medveten pedagogik. De samarbetar mycket med familjerna och lägger stor vikt vid konstnärlig verksamhet. Som avslutning bjuds vi på en fantastisk musik- och dansföreställning.

Ett barnhem

Vi besökte ett barnhem i en pampig men inte helt färdigbyggd villa, som en italienare med kubansk fru hade byggt. Den togs i beslag efter att mannen hade lämnat

landet misstänkt för narkotikabrott. Här bor nu sju pojkar i åldrarna sex till tio år. Alla sover i samma rum. Det finns ett litet vardagsrum och ett kök med matplats. När övervakningen blir klar blir det sovrum för flickor där. Flera av pojkarna är utvecklingsstörda och behöver mycket stöd och träning.

Det finns inte många barnhem på Kuba. De flesta barn som inte kan bo hos föräldrar tas omhand av någon släkting. De barnhem som finns är små och personaltäta. Tidigare var barnhemmen uppdelade efter olika åldersgrupper och barnen flyttade till nya hem allt eftersom de blev äldre. Så är det inte idag. Barnen här kan bo kvar tills de är 27 år om de behöver det. På detta hem arbetar 19 välutbildade personer.

Halvåtta, efter frukost kommer en skolbuss och hämtar pojkarna och återlämnar dem klockan fyra. Före middagen är det läsläsning och sedan fria aktiviteter fram till läggdags halv nio . Under veckosluten kommer skolkamrater på besök. De gör utflykter och går på promenader och bjuds in olika aktiviteter i grannskapet. Det händer att teatergrupper kommer på besök.

Äldreomsorg i Santa Clara

Vi besökte en verksamhet för kvinnor som grundades av nunnor före revolutionen. Det finns flera liknande verksamheter för både kvinnor och män i området. Alla här är äldre än 85 år, den äldsta 102. Hon är för trött för att vara med hela tiden men hon kommer för att hälsa. Hon tillhör det 20-tal som också bor här. De andra kommer hit över dagen mellan halvåtta och halvsex.

Sovrummen är spartanska. Men alla har eget rum och det är rent och snyggt. Personalen består av läkare, sjuksköterskor och socialarbetare, tillsammans 40 personer. Här får kvinnorna hjälp med sjukvård, tandvård, fotvård, hårvård, mat, tvätt o.s.v. De spelar domino, musicerar, gör utflykter till museer, bibliotek och firar alla högtider. När vi kommer sitter alla gamla damer som är pigga nog på rad på den öppna innergården. Vi bjuds på en makalös föreställning med diktläsning och sång.

Befolkningen blir allt äldre på Kuba. Snart är 20 % av kubanerna över 60 år. De flesta gamla bor hemma hos sina barn men kan delta i dagverksamhet som denna. Det finns också program till stöd för ensamboende äldre.

Ett psykiatriskt sjukhus

Vi besökte det psykiatriska sjukhuset utanför Havanna som uppkallas efter Eduardo Bernabe Ordaz Ducunje, efter hans död för något år sedan. Han var läkare och ledde arbetet på sjukhuset i över 40 år. Med 2.500 platser är det störst på Kuba. Här vårdas människor med schizofreni, bipolär sjukdom, depressioner. Det finns även geriatriska avdelningar. Människor med alkohol- och drogproblem kommer också hit för stöd och behandling.

Sjukhuset grundades 1857. Men under 1900-talet fram till 1959 utsattes patienterna för experiment med olika grymma behandlingsmetoder. De levde i celler och matades genom galler. Här blandades kriminella och leprasjuka och barn födda på sjukhuset. Tuberkulos grasserade.

När Bernabé Ordaz fick hand om sjukhuset 1959 diagnostiserades alla patienter och deras sociala förhållanden utreddes. Sjukhuset byggdes till och hygienen förbättrades. Den stora alfabetiseringskampanjen på hela Kuba 1960-61 genomfördes också på sjukhuset. Sedan dess har patienterna aktiverats med studieverksamhet . Vid mitten av 1960-talet infördes arbetsterapi och patienterna fick en liten ersättning. Sedan sent 1960-tal har idrott ingått och 1969 genomfördes en sportfestival med psykiatrer från hela Kuba. Nu har femton sådana festivaler ägt rum med deltagare också från grannländerna. På 1970-talet infördes psykobalett för barn, och sedan också för vuxna. Fram till 1989 genomförde man stora årliga karnevaler. Under krisens 1990-tal låg verksamheten nere, men återupptogs 2003.

Forts sid 22

I en paviljong i parken bjuder sjukhusorkestern på en förkortad version av Ouvertyren till Wilhelm Tell och Guantanamera. En musik och teatergrupp framför några sånger och en helt otrolig pantomim. Patienter och personal framför sedan en fantastisk musik och dansföreställning. Vi sjunger med och tar del av dansen, betagna både av skickligheten och generositeten som visats oss. Vi får också se hur patienterna arbetar med lera och tillverkar smycken.

Avveckla de stora sjukhusen

Även på Kuba arbetar man för att avveckla de stora sjukhusen. Antalet platser har minskat från 4000 till 2500 och avsikten är att man ska försöka komma ner till 2000 patienter. Det finns idag åtta mindre gruppboenden runt om i Havanna där tidigare patienter bor och arbetar efter förmåga. En del som flyttat till ett eget boende deltar i dagverksamhet på sjukhuset.

I allkommuner finns psykiater, psykolog, sjuksköterska, socialarbetare och volontärer som arbetar polikliniskt med att identifiera problemen och ge behandling individuellt, för familjen och i grupp. Det är bara om det är nödvändigt som patienter remitteras till sjukhus. I första hand bedrivs vård i närmiljön.

Socialarbetare intervjuar alla patienter och tillsammans lägger de upp en strategi för rehabilitering. Psykoterapi ges individuellt och i grupp. Personalen arbetar med flera metoder utifrån olika teorier, bland annat med psykodrama. De samarbetar med socialarbetarna i grannskapet där patienten bor och med kvarterskommittéerna, kvinnoförbundets basgrupper eller andra lokala kontakter. Det finns självhjälpgrupper som exempelvis AA, och studieverksamhet. Varje onsdageftermiddag inbjuds familjen till information och utbildning.

När det gäller missbruk är alkohol det största problemet. Av tradition dricker kubanerna massor av rom, männen mer än kvinnorna, men bland de yngre är skillnaden inte lika stor. Det är inte tillåtet att dricka utanför hemmet före 16 års ålder och man får inte köpa alkohol innan man är 18 år.

Jämförelsevis är problemen med illegala droger inte så stort. I och med den ökade turismen och med kubaner på besök från USA finns emellertid kokain och marijuana till försäljning. År 2006 genomfördes en stor kampanj mot droger. Och TV sänder program mot droger. Straffen för narkotikabrott är höga, minst åtta år för de som säljer.